

est enim vis matrimonii, ut qui antea sunt geniti, post contractum matrimonium habeantur legitimi.»

Hic statuit integra decretalis, quod filii nati extra matrimonium, ex soluto et soluta, accedente postea matrimonio inter ipsorum parentes, legitimi fiant. Nec aliud porro statuitur in decretali minus integra, quæ sic incipit: «Tanta est vis matrimonii, ut qui antea sunt geniti, post contractum matrimonium legitimi habeantur.»

§ 16. Progreditur integra decretalis, et eam ponit, quo aliquis uxoratus adulterium admittit, et filium ex eo habet, adultera vero machinatur in vitam legitimæ conjugis; et hæc demum defuncta, matrimonium inter adulteros contrahitur: «Verum quoniam P. ultra quam in litteris tuis continetur, Nobis significavit, quod pater suus, vivente uxore, matrem R. tenebat, et eum in adulterio procreasset, et quod in mortem ipsius uxoris mater fuerit machinata

Hic vero Pontifex declarat, quod in huiusmodi facti circumstantiis, dummodo probationes legitime suppetant, filius censendus erit spurius, præsertim si machinatio matris in vitam prioris uxoris præcesserit. «Fraternitati tuæ, etc., quatenus rei veritatem inquiras, et si tibi constiterit quod, vivente uxore, pater prædicti R. matre ipsius publice abusus fuisset, eum spurium, et ab hæreditate repellendum, præsertim si mater ipsius in mortem prioris uxoris fuerit machinata, decernas, quoniam inter se legitimum matrimonium contrahere non potuerunt.»

Hunc ipsum casum expendit decretalis minus integra, et eandem omnino definitionem pronunciat, spuriam scilicet esse prolem ex adulterio progenitam, quamvis matrimonium, uxore defuncta, inter adulterum et adulteram contrahatur, præsertim si aut hæc, aut ille machinatus fuerit adversus vitam prioris uxoris; «Si autem vir, vivente uxore sua, aliam cognoverit, et ex ea prolem susceperit, licet post mortem uxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius, et ab hæreditate repellendus, præsertim si in mortem prioris uxoris alteruter eorum aliquid fuerit machinatus.»

§ 17. Integra decretalis, dum de adulterio loquitur, nihil aliud addit quam vocem *publice*, quæ ad criminis probationem refertur, nec ullatenus sensum immutat circa id de quo nunc inquiritur. Quod ad machinationem attinet, integra decretalis hanc ponit ab adultera fuisse intentatam; at minus integra eandem machinationem considerat, sive ab adultera, sive ab adultero præcesserit. Sed neque istud ad præsentem quæstionem facit. At vero tam integra quam minus integra deere alis in eo conveniunt, quod utraq; declarat prolem ex adulterio procreatam, spuriam esse, nec legitimari, quamvis accedente matrimonio inter adulteros, post mortem legitimæ uxoris. In utraque autem, cum de machinatione agitur, verbum illud adest *præsertim*, de quo supra dicebamus. Dumque in his adamussim inter se conveniunt, frustra exaggeratur præterita inter integram,

et minus integram decretalem discordia.

§ 18. Verum jam fraternitati tuæ in mentem venisse suspicamus, inconsulto a Nobis silentio præterita fuisse verba illa quæ ad eam, quam agimus, controversiam plus habent ponderis; et quæ in integra decretali sunt, sed in altera minus integra desiderantur. Sic enim concluditur integra decretalis (quemadmodum superius fideliter exposuimus): «Quoniam inter se legitimum matrimonium contrahere non potuerunt.» Quæ quidem verba in Gregoriana compilatione non sunt revelata. Hæc autem pro argumento tibi facile erunt, ut asseras Alexandrum III declarasse matrimonium inter adulterum et adulteram nullum, et irritum esse, ob idque illegitimam esse prolem ex adulterio susceptam. Atque in hoc manifestissima, te iudice, est discrepantia inter decretalem integram, et mutilatam, dum hæc validum admittit matrimonium inter adulteros contractum, at nihilominus eorum prolem spuriam declarat, neque per subsequens matrimonium ullo modo legitimandum.

§ 19. Plane si ita tecum reputares, venerabilis frater, non æquum de Nobis iudicium ferres. Nos enim præmissa decretalis verba exacte referre, eaque justa lance pensare nequaquam omisimus. Verum id, quod ex iisdem inferendum esse autumas, Nos inde colligi posse non arbitramur.

Etenim verba illa: «Quoniam inter se matrimonium contrahere non potuerunt,» connexa immediate sunt cum aliis: «præsertim si mater ipsius in mortem prioris uxoris fuerit machinata.» Ac proinde (ex regula juris peritorum, juxta quam *relatio fit ad proxima*) declaratio nullitatis matrimonii non quidem in præcedenti adulterio fundatur, sed in machinatione adversus vitam legitimæ uxoris; circaquam nulla inter Nos neque etiam inter alios est controversia.

§ 20. Præterea verba illa: «Quoniam inter se legitimum matrimonium contrahere non potuerunt,» non tantum ad machinationem paulo ante enunciatam referri, sed ad totum id, quod in integra decretali expositum fuit. Porro in integro decretali contextu agitur de matrimonio post prioris uxoris mortem, non solum inter adulteros, sed etiam prævia machinatione in prioris uxoris mortem contracto: «Nobis significavit quod pater suus, vivente uxore, matrem R. tenebat, et eum in adulterio procreasset, et quod in mortem ipsius uxoris mater fuerit machinata.» En duas relati matrimonii circumstantias simul unitas; ex quo sequitur quod quamvis ea verba: «Quoniam matrimonia inter se contrahere non potuerunt,» referri debeant ad totam facti speciem cum suis circumstantiis in decretali expressis; nunquam inde inferre poteris quod integra decretalis pro nullo habeat quodlibet matrimonium inter mœchos contractum post obitum legitimæ uxoris, sed illud duntaxat, quod ibi expenditur, nullum iudicatum fuisse, quia ei præcesserat machinatio in prioris conjugis necem. Nobis autem integrum erit asserere quod, licet validum in eatur matri-

monium inter adulteros, deficiente machinatione, aliisque circumstantiis de jure canonico illud irritantibus, attamen proles tempore adulterii habita, illegitima semper erit, ad normam etiam decretalis non mutilatæ, quæ ita statuit: «Et si tibi constiterit, quod, vivente uxore, pater prædicti R., matre ipsius publice abusus fuisset, eum spurium, et ab hæreditate repellendum, præsertim si mater ipsius in mortem prioris uxoris fuerit machinata, decernas.»

§ 21. Sed quanquam destitutum te videas validissimo subsidio, quod, ad sententiam tuam sustinendam, in integra Alexandrina decretali constitueras, attamen, pro ea, qua polles, eruditionis Ecclesiasticæ copia, in aliud te recipies propugnaculum, asseverans, matrimonium inter adulterum et adulteram, post mortem prioris uxoris contractum, juxta veterem disciplinam, pro nullo habitum esse; tum adhuc ætate Alexandri III huiusmodi disciplinam vigiuisse; ac demum immutatam esse temporibus Innocentii III, cujus decreto, ad irritandum matrimonium inter adulteros, præter adulterii crimen, requiri cepit, aut machinatio in mortem legitimi conjugis, aut promissio nuptiarum, post prioris matrimonii solutionem, inter adulteros contrahendarum.

§ 22. Non adeo tempore abundamus, et otio, ut canonicam dissertationem super hac quæstione contexere valeamus. Nihilominus pauca quædam observare studebimus, quibus satis, superque tua refellatur assertio. Sane ei obstat sancti Augustini testimonium, relatum canone *Denique* 31, quæst. 1, in quo sic legitur: «Denique mortuo viro, cum quo verum connubium fecit, fieri potest conjugium, cum quo præcessit adulterium.» Profecto non ignoramus Jacobum Cujacium asserere in cap. 1 De eo qui duxit in matrimonium, etc., quod ibi legendum sit: «Marito mortuo, cum quo verum connubium fecit, fieri verum connubium non potest, cum quo prius adulterium fecit.» Sed exploratum quoque habemus, in pluribus vaticanis codicibus particulam illam *non* in Augustino deesse, sicuti deest in prædicto canone *Denique*; quod etiam animadvertenter, qui Gratiani Opus, se jussu Gregorii XIII recensuerunt, et emendarunt, ut videre est in Gratiani Decreto ipsorum opera edito. Genuinam hujusce loci controversi lectionem procul dubio fraternitas tua, pro sua eruditione, petendam existimabit ex editione operum sancti Augustini, quæ studio monachorum sancti Mauri in Gallia, prodit. Sancti doctoris locus in canone relatus habetur lib. 1, De nuptiis et concupisc., c. 10, isque in edit. Maurina legitur tom. I, p. 236, hisce verbis: «Denique mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium potest, cum quo prius adulterium fecit.» Ab hac igitur accurata lectione abest particula *non*, quæ quidem in nulla alia appareret, si seriem contextus editores præ oculis habuissent. Augustinus enim, nox ante verba, de quibus disputatur, probandum sibi proposuerat (uti revera probat),

non solvi matrimonium, quod indissolubile est inter viventes, si uxor maritum deserat, et ad alterius contubernium migret; idque confirmando, subdit, quod contubernium illud pro adulterio haberi non possit, si primum legitimum matrimonium dissolutum fuisset: «Cum alias quippe adulteri non essent, nisi ad alterutrum conjuges permanent.»

Hoc posito, quisnam bona fide legendum putabit: «Fieri verum connubium non potest?» ubi orationis scopus is esse conspicitur, ut, demonstrato sine durationis matrimonii: «Denique mortuo viro, cum quo verum connubium fuit,» finis etiam adulterii, et initium novi legitimi matrimonii statuatur: «Fieri verum connubium potest, cum quo prius adulterium fuit.»

§ 23. Ne vero a Nobis expectes plenam hoc loco proferri historiam disciplinæ, quæ super hac re sequentibus sæculis in Ecclesia obtinuit. Huiusmodi inquisitio nimis profecto excederet epistolæ modum. Verum quia tibi persuasum esse videmus, quod ipsa ætate Alexandri III nulla censerentur matrimonia, quæ inter adulteros quomodocunque fierent, satis erit intra illius ætatis terminos inquisitionem hanc nostram coactare.

§ 24. Non longe quidem ab Alex. III ætate ut optime nosti, distat Gratianus decreti compiler, qui ante Alex. Pontificatum paucis omnino annis suum illud opus vulgavit. Is hanc eandem controversiam tractat in causa 31, quæst. 1, et pro utraque sententia, ut solet, textus discordantes adducit. Cum vero canonem attulisset cujusdam conc. quo statuitur, ne quis, moriente marito mulieris quam adulterio polluit, cum ea matrimonio jungatur; hunc textum cum aliis ibi relatis, atque contrarium statuentibus, ita conciliat: «Hic subaudiendum, nisi prius peracta pœnitentia, et si nihil in mortem viri machinatus fuerit; vel si vivente viro, fidem adulteræ non dedit, se sumpturum eam sibi in conjugem, si viro ejus superviveret.» Verum Gratianus, inquires, non habet auctoritatem, qualem textus canonici habere noscuntur. Neque id negamus. At gravis est auctor, et canonum valde peritus; neque ipse ea scripsisset quæ modo retulimus, si ætate illa (quam diximus in tempora Alexandri fere incidisse) locum obtinisset disciplina, seu lex, vigore cujus, ob solum præcedens adulterium, irritum haberetur matrimonium, post mortem legitimi conjugis, inter adulteros contractum.

§ 25. Similiter inter Alexandrum III et Innocentium III Pontifices, vix quadraginta annorum spatium intercedit; cum Alexander ad Pontificatum evectus sit anno Domini mclix. Innocentius vero anno mxcviii. Hic autem, ut supra innuimus, in cit. cap. *Significastis*, De eo qui duxit in matr., etc., pronuntiat, validum, et legitimum existere matrimonium inter adulterum et adulteram, post prioris uxoris mortem. «Nisi alter eorum in mortem defunctæ uxoris fuerit machinatus, vel, ea vivente, sibi fidem dederint de matrimonio contrahendo;» quod etiam

ipse concedis, dum affirmas Innocentium III novam hanc disciplinam in Ecclesiam innoxisse. Sed cum Innocentius nequaquam dicat, se novam per hoc disciplinam inducere; quinimo, ad quæstionem sibi propositam ab episcopo, sive a capitulo Spoletano, profiteatur, se responsurum juxta canonum præscripta: « Nos igitur inquisitioni vestræ, secundum formam canonicam respondentes etc. » evidens est, jam pridem, et ante tempora etiam Alexandri III validum habitum fuisse matrimonium, quod inter mœcham et mœcham, legitimis nuptiis solutis, et prædictis irritantibus circumstantiis non concurrentibus, contrahebatur. Equidem in compilatione decretalium Gregorii IX minime reperies relata verba: « Nos igitur inquisitioni vestræ secundum formam canonicam respondentes; » sed earum loco hæc alia leges: « Nos igitur inquisitioni vestræ taliter respondentes, » etc. Verum, quoniam res Nobis erat cum eo canonum doctore, qui vulgata decretalium compilatione nequam contentus, integram decretalem consulere mavult; eadem ratione Nobis agendum esse judicavimus. Itaque etsi prædicta verba: « Secundum formam canonicam, » in decretali minus integra desiderentur; leguntur tamen in integra decretali; qua Nos quidem minime abutimur, dum eam ad decretalis minus integræ sensum non corrumpendum, sed illustrandum, advocamus.

§ 26. Esto, inquires, quod ad Innocentium III attinet, sed nonne immediatus ipsius prædecessor Cælestinus III in cap. *Cum haberet*, De eo qui duxit, etc., nulla declaravit matrimonia inter adulteros, post prioris conjugis mortem contracta, etiam non interveniente machinatione, aut suspensione futuri matrimonii?

§ 27. At vide ne forte, in hac decretali pro te alleganda, hallucineris. Quidam Joannes uxorem legitimam habebat, Allitiam nomine, ipsique simul adulterii consuetudo cum famula intercedebat. Quum vero semel superioris ecclesiastici præcepto adactus adulteram dimisisset, postea tamen in idem relapsus scelus, ausus est, vivente adhuc prima uxore, reverti ad famulæ contubernium, in eoque quasi matrimonialiter per decennium perseverare, unde et decem filios ex ea procreavit. Defuncta demum uxore, quum consuleretur Pontifex, (quem aliqui non Cælestinum, sed Clementem III hujus decessorem fuisse autumant) quidnam statuendum esset de hujusmodi adulteris, qui in eadem prava consuetudine adhuc perseverabant; tale dedit responsum, « ut separarentur omnino, et eis competenti pœnitentia injuncta, perpetua continentia indicatur, » habita potissimum ratione ipsorum pervicaciæ, gravisque scandali quo Ecclesiam perturbaverant.

§ 28. Ex ipsa simplici hac rei narratione facile agnosces, non ibi quæstionem fuisse de validitate, aut nullitate matrimonii, post mortem prioris uxoris inter adulteros contrahendi; sed de pœnitentia canonica adversus gravissimum crimen irroganda; quæ

quidem nujusmodi fuit, ut non modo ipsi adulteris prohibitum fuerit matrimonio invicem copulari; sed etiam cum alia qualibet persona matrimonium contrahere; « præsertim cum in dies suos ambo præcesserint, et jamdiu publice in adulterio et perjurio, ex certa scientia perdurantes, Ecclesiam in gravi scandalo perturbaverint, » ut eadem decretalis prosequitur.

§ 29. De validitate quidem matrimonii inter adulterum et adulteram, ex instituto agit Alexander III in epistola sua decretali, quæ tamen nostris compilationibus inserta non est; sed reperitur in Actis conciliorum Collectionis Harduini præfatæ, tom. VI, part. II, pag. 1838. Ea vero sic habet: « Ex præsentium latoris confessione percepimus, quod cum ipse quamdam alterius uxorem in adulterio polluisset, pœnitentiam inde suscepit. Sed postea in eumdem incidit, diabolo instigante reatum; ac eandem mulierem, viro defuncto, sibi in matrimonium copulavit, eamque asserit in præsentem pro conjuge retinere. »

§ 30. Super his autem cum Alexandri judicium requireretur, respondit, non (quod tu quidem velles), matrimonium, ratione adulterii, invalidum fuisse; sed nullitati obnoxium fore, si machinatio, aut promissio nuptiarum intervenisset. « Verum quoniam Nos de salute animarum ipsorum sollicitè compellimur in Domino cogitare, fraternitati tuæ, etc., quatenus rem ipsam diligenter inquiras, et si tibi constiterit, quod ille, vel illa in mortem prioris viri fuerit machinata, vel si, eo vivente, fidem ipsi mulieri dederit, se eam in conjugem recepturum, eos non differas penitus separari. »

§ 31. Neque hic sistit Alexander, quin etiam dicere non omittit, quid juris esset, si solum adulterium præcessisset: Tunc enim nequaquam matrimonium irritum fore declarat (quod utique non taceret, si hujusmodi disciplina eo tempore viguisset; quemadmodum supra de eo matrimonio pronuntiaverat, in quo ad crimen adulterii accessisset machinatio, aut promissio futuri conjugii); sed jubet procedi in causa secundum canonicas regulas: « Quod si neuter istorum constiterit, in causa ipsa juxta ecclesiasticam consuetudinem, et canonica statuta procedas. » Si autem quæsieris quidnam hæc de re consuetudo ecclesiastica, et canonica statuta decernerent, respondemus, satis probabile videri respexisse Alexandrum ad concilium Toletani VI, anno sexcentesimo trigesimo octavo celebrati, constitutum, quod exstat can. De his, 33, quæst. 2, et in quo præscribitur methodus cum iis servanda, qui post pœnitentiam publicam peractam, in idem reciderent crimen, pro quo subjecti fuerant pœnitentiæ. Canonem hunc, quum tibi vacaverit, legere poteris, atque perpendere; sed frustra in illo quæras nullitatem matrimonii inter adulteros ipso jure statutam; deficientibus aliis irritantibus circumstantiis, a Nobis pluries memoratis.

§ 32. Attamen, quod ibi statutum non re-

peritur, alibi te sine ullo labore invenisse affirmabis, in nostra nempe collectione Gregoriana, sub titulo superius allato, De eo, qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium, cap. *Propositum*, quod est ipsius Alexandri III, ubi sic legitur: « Licet autem in canonibus habeatur, ut nullus copulet in matrimonio, quam prius polluerat adulterio, et illam maxime, cui fidem dederat, uxore sua vivente, vel quæ machinata est in mortem uxoris; » et quidem validum tibi argumentum dices suppetere in ea voce *maxime*, qua indicari videtur nullitas matrimonii inter adulterum et adulteram (de quo Pontifex in superioribus locutus erat), etiam non concurrente machinatione, nec data fide futuri matrimonii.

§ 33. Forte putabis, Nos, adversus hæc responsonem nostram comparantes, grammaticalem controversiam tecum agitare velle de significatione illius verbi *maxime*; eaque de re a Nobis consultum iri libros vet. canonistarum, præsertim Abbatis, qui in cit. cap. *Propositum*, audacter sustinet, vocem illam *maxime*, in rel. textu, æquipollere adverbio *solum*. Verum si ita de Nobis opinatus fueris, haud ægre feras eos tibi respondere non satis tibi notum esse morem, animumque nostrum; Nos enim in veritatis inquisitione, nequaquam hujusmodi nugis, levibusque fundamentis innitimur, et quæstiones inutiles prorsus aversamur.

§ 34. Itaque respondemus, veram Alexandri Pontificis mentem, circa ea, de quibus nunc agimus, minime eruendam esse ex aliquibus verbis, quæ ipsi excidere poterunt, dum aliam omnino quæstionem definiunt; sed videndum esse potissimum, quid ipse scripserit, quum data opera, eam pertractaret quæstionem, quam præ manibus habemus. Porro Alexander in cit. cap. *Propositum* respondet Abbati Sancti Albani, qui ab ipso quæsierat quidnam statuendum esset de quodam homine, qui, vivente uxore sua, alteram sibi matrimonie copulaverat, legitima uxore adhuc superstite, Pontifex ergo cum eam circumstantiam magni aestimaret, quod scilicet « præfata mulier erat inscisa, quod ille aliam uxorem haberet viventem, » nec æquum censeret prædictum virum, qui scienter contra canones venerat, lucrum de suo dolo reportare, statuit, ut, si quidem ipsa mulier id postularet, divortium inter eos fieret; non vero, si, volente muliere in hujusmodi connubio perseverare, vir peteret ab ea separari.

§ 35. Quæstionem hanc definiendam sumpsit Alexander in cit. cap. *Propositum*; atque ita definiit, ut præcipuam æquitatis, prudentiæque rationem ab illo habitam esse dignoscatur; eaque definitio, unice est attendenda. Si autem, dum legislator de principali argumento verba facit, quidpiam ab ipso extraneum minus recte dictum esse comperiat, minime debet enuntiatio haud satis accurata aut legislatori vitio verti, aut in veritatis præjudicium trahi; neque potest pro regula juris id accipi, quod sic ab eodem legislatore, veluti prætereundo, dictum fuis-

se apparet; præsertim cum ipse, opportuniore occasione oblata, judicium suum super eadem re aperte declaraverit.

§ 36. Nos autem in hoc præcise casu versamur. Idem nimirum Alexander, cui in cit. cap. *Propositum*, ea verba exciderunt, quibus, ut tibi visum est, negavit, validum matrimonium esse posse inter adulteros, defuncto legitimo conjuge, etiam absque aliis irritantibus circumstantiis; idem, inquam, in alia sua decretali, quam ex collectione Conciliorum Arduini supra retulimus, cum directe ab eo quæreretur, an nullum censendum foret hujusmodi matrimonium: nullum illud esse respondit, si machinatio, aut nuptiarum promissio supervenerint. Isque Pontifex hoc ipsum firmat in cap. *Super eo*, De eo qui duxit in matrimonium, etc., ubi sic habet: « Super eo vero quod de latore præsentium tuis litteris quæstivisti; an liceat cum ea sibi matrimonium contrahere, quam, alia sua uxore vivente, sibi de facto matrimonio copulavit; tuæ sollicitudini duximus respondendum: quod si adultera in mortem alterius aliquid machinata, sive iste fidem dederit, quod eadem defuncta, hanc esset ducturus, secundum canones ab ejus consortio perpetuo prohibetur; et hæc prohibitio perpetuo est observanda. » Quibus verbis, *perpetuo prohibetur*, et, *prohibitio perpetuo est observanda*, pro ea, qua polles, canonum scientia, plane intelligis, impedimentum designari, quod a doctoribus dirimens appellatur, illudque, per hujus decretalis contextum, ad casum præcedentis machinationis aut pacti connubii coarctari.

§ 37. Superest nunc, ut licet prolixius jam hæc epistola evaserit, quam Nobis initio propositum fuerat, aliqua tamen addamus, quæ adhuc legere non graveris, quemadmodum præmissis hucusque animum patienter adhibuisti. Nec enim levioribus prætermisissis, quidquam a nobis præteriri decet ex his quæ in litteris Fraternalitatis Tuæ gravioris sunt ponderis et momenti.

§ 38. Legitimationem proles ex soluto, et soluta procreata, quæ fit per subsequens matrimonium, ex Sacramenti virtute derivandam esse putas, eodem Alexandro III auctore, qui ait: « Tanta est enim vis sacramenti, ut qui antea sunt geniti, post contractum matrimonium habeantur legitimi. » Unde arguis, quod si isti ex vi sacramenti legitimantur, nihil obstat, quominus filii pariter ex adulterio suscepti, tanti sacramenti virtute, legitimi evadant.

§ 39. Verum ubi a te legitur: *Tanta est vis Sacramenti*, Nos legimus, *Tanta est vis matrimonii*, quemadmodum scriptum est in decretali Alexandri III, cap. *Tanta*, qui filii sint legitimi. Quod si ad integram decretalem, quæ apud Harduinum est, de more provocas, rogamus, ne te pigeat in marginem quoque oculos conjicere; ibi enim loco verbi *Sacramenti*, adnotatum reperies aliud *Matrimonii*. Nec aliter profecto res se habere poterat. Vis enim ac dignitas matrimonii, qua sacramentum est, in eo est po-

sita, quod gratiam sanctificantem confert, quod unionem hypostaticam Verbi divini cum humana natura repræsentat, itidemque illam, qua Christus cum Ecclesia per gratiam conjungitur; non autem in eo sita est, quod spuriam prolem legitimam efficiat. Neque enim hanc efficaciam Jesus Christus tribuit matrimonio, quum illud ad dignitatem sacramenti novæ Legis exivit; sed id ab Ecclesia institutum est, cui placuit, pro auctoritate sibi concessa statuere, ut proles extra matrimonium, non tamen ex adulterio procreata, per subsequens matrimonium legitima fieret.

§ 40. Denique addis, magis abominatam canonicis legibus esse prolem incestuosam, quam sit proles adulterina; ideoque, cum illa interdum legitima fiat, hanc etiam pari, aut majori ratione, legitimari posse. Porro legitimitur proles incestuosa ope dispensationis, quæ dicitur *in radice matrimonii*. Ut autem obtineatur hujusmodi dispensatio, quæ non sine urgentissima causa concedi consuevit, requiritur, quod proles nata sit ex copula non manifeste fornicaria, sed putative matrimoniali; quodque impedimentum, quo matrimonii nullitas inducta est, non a jure divino, aut naturali, sed a jure duntaxat Ecclesiastico proveniat. Sicque, et non aliter legitimitur proles incestuosa, vigore dispensationis, quæ dicitur *in radice matrimonii*. Tuum modo est hujusmodi circumstantias aptare ad legitimationem prolis ex adulterio genitæ; quod sane opus ingenii nostri tenuitatem excedere fateamur.

§ 41. Hactenus Fraternitati Tuæ satisfacere studuimus, quoad nobis licuit per angustias temporis, ut plurimum somno detracti, meram gerentes in hac epistola, ut initio dicebamus, privati doctoris personam: nunc demum epistolæ nostræ finem facientes, supremi Pastoris partes resumimus, ut apostolicam tibi benedictionem impertiamur; utque præterea te admoneamus, quod, quum ea quæ ad Nos scripsisti, a Justo Henningio Boehmero (quantumvis nullam de eò mentionem feceris) sis mutuatus, eaque descriperis ex ejus opere *De jure ecclesiastico protestantium*, tom. I, pag. 237 et sequentibus, juxta tertiam editionem anno 1730 typis impressam; sicuti laudabilis foret industria tua, si eo auctore usus esses ad venerabiles Ecclesiæ catholicæ doctrinas illustrandas, aut si ipsum, in iis, in quibus Nobis adversatur, confutare aggressus esses; ita reprehensioni te obnoxium fecisti, dum illius opus perlegere, atque etiam tacitus transcribere ausus es, ut ad impugnandas canonicæ jurisprudentiæ sententias inter orthodoxos communiter receptas, instructor accederes. At ne forte Paterni hujus moniti libertatem in malam partem accipias, tibi persuasum volumus, non minus sincero charitatis affectu Nos te complecti, ac Fraternitati Tuæ fausta omnia ex animo adprecari.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 5 Decembris 1744, Pontificatus nostri anno quinto.

SACRARUM CONGREGATIONUM DECRETA

NEC NON

S. PŒNITENTIARIÆ RESPONSA,

S. CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE RESPONSUM.

H

HÆRETICUS.

S. R. ET UNIVERSALIS INQUISITIONIS RESPONSUM.
Instructio de communicatione in divinis catholicorum cum hæreticis, et schismaticis, edita pro missionariis Orientis, anno MDCCXXIX.

(1. Cum sæpe, ac diu varii, sub variis utilitatis, necessitatis, periculorum, vexationum, atque etiam persecutionis a fidelibus subeundæ circumstantiis, casus huic sacræ congregationi propositi fuerint a missionariis, ac prælatis orientis quoad communicationem in divinis catholicorum cum hæreticis, et schismaticis; cumque ab hac S. congregatione constanter, uniformiterque

rescriptum fuerit *non licere*, concepta spes erat missionarios Orientis satis ac facile intellecturos posse quidem *speculative* casus aliquos excogitari, in quibus communicationem aliquam in divinis tolerare liceret, sed *practice*, circumspectis omnibus facti circumstantiis, difficillime casus inveniri, in quibus ea commutatio liceat, ac moraliter etiam impossibile esse ut alia præscribatur regula generalis cuique hominum generi, cuique regioni, cuique temporis accommodata, quam quæ iteratis a missionariis Orientis quæsitis data est ab hac sancta congregatione in instructione edita anno 1719, eo nimirum doctrinæ principio nixa, quod

communicatio in divinis cum hæreticis et schismaticis ut illicita regulariter habenda esset in praxi, vel ob periculum perversionis in fide catholica, vel ob periculum participationis in ritu hæretico et schismatico; vel denique ob periculum, et occasionem scandali: quæ quidem circumstantiæ quemadmodum regulariter communicationi in divinis cum hæreticis et schismaticis connectuntur in praxi, ita universim vetitæ sunt jure naturali, ac divino, in quo nec ulla potestas est, quæ dispenset, nec ulla conniventia, quæ excuset; adeo ut nullus relictus locus fuerit nova dubia fingendi, ac proponendi: proinde in ea instructione diserte præscriptum est: « Missionarii instruendi erunt, quod omnino abstinere debent ab actibus protestativis falsæ sectæ, a communicatione in ritu schismatico et hæretico, a periculo perversionis, et ab occasione scandali. »

(2. Addita quidem in prædicta instructione hæc verba sunt: « Hisce semper firmis, et salvis, et præ oculis habitis; si ulterius aliquod grave dubium occurrerit, doctores, theologos, et missionarios diu versatos in illis regionibus consulant. » Quæ quidem aliqui contra mentem S. hujus congregationis interpretati jus sibi arrogarunt casus omnes definiendi, ac scriptis etiam regulas generales tradendi in hac materia adeo implexa periculosas: ex quibus et missionariorum discissa studia, districta consilia et opiniones minime coherentes, quæstionem, licet toties definitam, magis ac magis implicarunt, non sine detrimento conscientiarum, et scandalo, offensioneque bonorum: quare hæc S. congregatio opportunum duxit prædictam instructionem iterum inculcare, ac singulis missionariis omnino præscribere ut regulis in ea traditis sese omnino conforment et obtemperent.

(3. Cordi sit ergo singulis prælatis, missionariis, sive directoribus animarum fideles edocere, atque excitare ad hæc evitanda pericula, quæ regulariter aut omnia, aut aliqua subeunt in communicatione *in divinis*, cum hæreticis et schismaticis Orientis, qui licet adhuc substantiam ac valorem sacramentorum plerumque conservent, non sinunt tamen, ut ea, quæ debent, catholici improbationis, et segregationis signa exteriorius edant; ex quo fit, ut exterior illa conformatio in eodem cultu, et reverentia in pseudo ministros liturgiæ catholicæ quemque, quamvis in fide firmissimum, ritus et hæreticos, vel schismaticos, quibus eorum cultus inficitur, exhorrentem, periculo tamen scandali liberare non possit.

(4. Id ex eo etiam confirmatur magis, quod vix ullus sit ritus apud heterodoxos, qui aliquo errore in materia fidei non maculetur; nam in eorum ecclesiis, vel dedicatio est in memoriam schismatici alicujus, quem ut sanctum venerantur, vel exstant imagines, vel coluntur reliquiæ, vel festa celebrantur eorum, qui in schismate mortui, veluti sancti vulgo habentur: vel de-

nique commemoratio fit viventium patriarcharum, et episcoporum schismaticorum et hæreticorum, qui ut *fidei catholice prædicatores* commendantur. Qua de re qui in ea ritus, et orationis, et cultus celebratione conveniunt in his facti circumstantiis catholici quique, realu perversæ communicationis aut saltem perniciosi scandali purgari non possunt. Nec eos excusat assistentiæ mere materialis prætextus; facto enim ipso excluditur, quo qui functionibus hisce hæreticorum aut schismaticorum intersunt, satis cum ipsis convenire in unitate orationis, in unitate cultus, in unitate venerationis et obsequii erga perversos ministros hæreseos schismaticosque præferunt.

(5. Patescit id etiam ex eo, quod Orientales ipsi quotidie oculis vident, auribus audiunt, ore confitentur, nullum nempe sectarium obfirmatum in schismate accedere, interesse, convenire in ecclesiis catholicorum, sive ut missam audiat, sive ut sacramenta suscipiat: ea nimirum de causa, quod fidelium conventus veluti perversæ communionis blasphemantes, perniciosum et illicitum putent commercium hoc, ritumque damnabilem. Cum vero videant ad eorum ecclesias accedere, eorum ritibus interesse, de eorum sacramentis participare catholicos, an non credendum, aut saltem timendum erit, ne ex hoc ipso magis in suis erroribus confirmentur, ac se in recto salutis tramite ambulare sibi etiam hoc exemplo persuadeant? Ex quo sequitur, difficillime vitari posse periculum scandali perniciosi schismaticis et hæreticis ipsis: ac proinde catholicum tutum in conscientia non esse, si cum iis in divinis in hac facti specie communicet.

(6. Hæc sane fidelibus documenta tradenda sunt, atque ideo hæc S. congregatio prælatis, missionariis, et singulis animarum directoribus in Oriente serio injungit, ut unanimes hoc ipsum dicant omnes, et in eodem sensu ac sententia maneat, nec contrarium doceant, aut per modum consilii, aut per modum dispensationis: sed magis hortentur fideles pro re tanta, ut a communicatione *in divinis* cum schismaticis et hæreticis prorsus abstineant; et si quando ab ea regula deviant, eos hortentur, ac doceant, ut peccatum hoc aperiant in sacramento pœnitentiæ, quo veniam a Deo obtineant, et in posterum cautiore evadant.

(7. In excipiendis vero confessionibus missionarii, sive directores circumstantias casus, quæ magis, vel minus gravem pœnitentium culpam efficiunt, diligenter examinent, eorumque oculis subiciant: in id semper intenti, ne quid laxam hac in re eorum conscientiam efficiat; sed opportunis documentis et monitis timidiorem potius, et cautiorem, ne communicando *in divinis* cum schismaticis, hæreticis, animam in salutis discrimen adducant.

(8. Consuetum quidem est causam persecutionis afferre, quam a schismaticis, et hæreticis subeunt catholici, qui ab eorum ecclesiis, ac functionibus abstinere. At